

- a dokumentumkiadási gyakorlat, amely az új lehetőségek realizálásával meg is újulhat, hatékonyabbá válhat,
- a rokkantak életvitelét segítő technika és használatára való felkészítés,
- a rokkantak és fogyatékosok szabadidő-eltöltését szervező gyakorlat.

A vakok és egyéb rokkantak ellátásának ez a 72 intézményből álló gerinchálózata munkájának javítására, módszerbeli tapasztalatainak kicserélésére különféle helyi, regionális és országos együttműködéseket kezdeményez.

(Futala Tibor)

Lásd még 240, 245

TÁJÉKOZTATÁSI RENDSZEREK

Hálózatok, regionális rendszerek

01/271

PETERSON, Mary: Intranet-based service delivery – making it work = *El.Libr.* 19.vol. 2001. 19-24.p. Bibliogr.

Könyvtári szolgáltatások intraneten – a siker kulcsa

Helyi gépi hálózat; Módszertani útmutató; Szolgáltatások

A honlap-tervezésnek bőséges irodalma van, papíron és a világhálón egyaránt, de egy intranetes honlap egészen más megközelítést kíván, s erre nem sok utalás van a szakirodalomban. Egy könyvtári intranet-honlap célja lehet, hogy a könyvtári szolgáltatásokat az olvasó íróasztalához vigye; legyen a könyvtár katalógusának és adatbázisainak házhoz szállítási eszköze; mérsékelje a könyvtári rutinlátogatások számát (ne kelljen egy szórólapért, formanyomtatványért, vagy a legújabb folyóiratszám be-

érkezésének ellenőrzésére bemenni); csökkentse a papírhasználatot és nyújtson alternatívát a papíron megjelenő értesítésekkel szemben.

Az intranet-szolgáltatás kiépítésekor tisztában kell lenni ennek a hagyományos szolgáltatásoktól eltérő voltával, pontosan meg kell tervezni, hogy mi az, amit a honlapra fel kívánunk tenni, és ismerni kell olvasóinkat (a honlap leendő látogatóit). Fontos szempont a honlap könnyen használható volta. Marketing nélkül nem fogják látogatni a honlapot, képzés nélkül pedig nem tudják használni. Ha az intranet honlap tervezése, fejlesztése és fenntartása az olvasók és könyvtár közös, folyamatos erőfeszítésén alapul, az olvasók magukénak érzik a szolgáltatást, ami a siker egyik záloga.

(Mohor Jenő)

01/272

HERRING, Mark Y.: 10 reasons why the Internet is no substitute for a library = *Am.Libr.* 32.vol. 2001. 4.no. 76-78.p.

10 indok, miért nem helyettesítheti az internet a könyvtárakat

A cikk részletes ismertetését lásd e folyóirat következő számában a „Kitekintés” rovatban.

Információkeresési rendszer értékelése; Számítógép-hálózat

A szerző – jellegzetesen amerikai stílusban és amerikai nézőpontból – 10 okot sorol fel, miért nem helyettesítheti az internet a könyvtárat. Ezek a következők: 1) Nem minden található meg az interneten, 2) A tű (keresés) a szénakazalban (az interneten), 3) Nem létezik minőségi ellenőrzés, 4) Amit nem tudsz, az bánt igazán, 5) Nem valósítható meg „egyetlen könyv tagállami szintű központi megvásárlása, és az összes könyvtárba való szétosztása”, 6) A könyvek elektronikus olvasókészülékeken történő olvasása megerőltető, 7) Nem létezhetnek könyvtár nélküli egyetemek, 8) Egy tagállami szintű virtuális könyvtár létrehozása anyagi csődöt jelentene, 9) Az internet „egy kilométer hosszú, de csak egy centi mély”, 10) Az internet mindenütt jelen van, de a könyvek hordozhatók.

01/273

CHMARA, Theresa: Privacy and confidentiality issues in providing public access to the Internet = Libr.Admin.Manage. 15.vol. 2001. 1.no. 20-22.p.

A nyilvános internet-hozzáférés adatvédelmi és biztonsági kérdései

Adatvédelem; Szakirodalom -jogtudományi; Számítógép-hálózat

Az adatvédelem kérdése többféle összefüggésben is felmerülhet a könyvtárban és azt minden könyvtárban szabályozni célszerű. Mivel a jogszabályok az Egyesült Államok egyes államaiban különbözőek, célszerű jogászokat bevonni a vonatkozó szabályzat elkészítésébe, és érdemes a szabályzatot nemcsak az olvasók, hanem a könyvtári dolgozók adat-

védelmére is kiterjeszteni. A cikk szerzője, egy washingtoni jogász öt kérdéskört vizsgál:

1. Köteles-e a könyvtár olvasóinak magán jellegű internet-hozzáférést biztosítani? – Természetesen nem, mint ahogy a könyvet olvasók számára sem kell különtermet vagy -asztalokat biztosítani. Ezt a tényt szabályzatban kell rögzíteni, mérlegelve a lehetőségeket, a rendelkezésre álló forrásokat és a közösség igényeit.

2. Adhat-e felvilágosítást a könyvtár harmadik személynek az olvasó által felkeresett web-helyekről az olvasó beleegyezése nélkül? – Sohasem adhatunk felvilágosítást arról, ki mit olvas(ott) vagy használ(t) a könyvtárban, beleértve az internetet is; vannak könyvtárak, amelyek szabályzatban is biztosítják ezeknek az adatoknak a védelmét.

3. Miképpen sérti az alkotmány első kiegészítésében megfogalmazott jogokat, ha az olvasó kölcsönzési adatait kiszolgáltatjuk? – Az olvasói adatok kiszolgáltatása elriasztja az olvasókat: ha azt gondolják, hogy kutatási témáikat és olvasmányaikat nem kezeljük bizalmas adatként, nem fognak bizonyos könyveket kikölcsönözni, illetve nem fognak majd ún. „kényes” témákkal. Mivel az alkotmány első kiegészítésében biztosított joguk a könyvtárban fellelhető információkhoz való hozzáférés, minden, ami ebben gátolja őket, sérti érdekeiket és az alkotmányt. Azokban az államokban, ahol megszületett a „nyilvánosságról” vagy az „információs szabadságról” szóló törvény, a törvényhozók kivették ennek hatálya alól a könyvtári nyilvántartásokat. (Az egyik szövetségi törvény a videokölcsönzéssel kapcsolatos adatokat is védi.)

4. Mi a teendő, ha a rendőrség, ügyészség, egy polgári peres ügyvéd vagy egy magánszemély (az olvasó családtagja vagy egy újságíró) információt kér az egyik olvasóról? – Ha a kérés magán jellegű, közölni kell az illetővel, hogy a könyvtári szabályzat értelmében (ha van ilyen) nem adhatunk ilyen felvilágosítást olvasónkról. Amennyiben idézést kapnánk, jogászhoz kell fordulni. Az idézés nem bíró-

01/274

SMITH-BUTLER, Lisa: Cost effective legal research = Legal Ref.Serv.Q. 18.vol. 2000. 2.no. 61-87.p. Bibliogr. 34 tétel.

Költséghatékony jogtudományi kutatás

Dokumentum -gépi információhordozón; Számítógép-hálózat; Tájékoztató -jogtudományi; Térítéses szolgáltatás

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A jogtudományi kutatóknak hatékony és gazdaságos információkeresési lehetőségekre van szükségük. Ennek érdekében ismerniük kell a különféle információs formátumokat, és ezek értékeléséhez is érteniük kell. A jelen cikk ismerteti a létező információs formátumokat, tárgyalja előnyeiket és hátrányait, keresési stratégiákat javasol, és bemutatja a jogtudományi tájékoztatót nyújtó internet-helyeket.

(Autoref.)

sági végzés, bármely rendőr vagy ügyvéd is kibocsáthatja, és fellebbezésünknek több oka is lehet (formai vagy egyéb). Az is lehet, hogy csupán vak-tában próbál információt szerezni valaki, ami sérti mind a könyvtár, mind az olvasó alkotmányos jogait. A bíróság majd mérlegeli az érdekek egyensúlyát. Az alkotmány első kiegészítése fontosságának tudatában a bíróságok büntetőper esetén arra kötelezik a vádhatóságot, hogy bizonyítsa az adott információ iránti igény kényszerítő erejét, illetve az adott vizsgálatban játszott szerepét. Amennyiben házkutatási paranccsal szembesülne a könyvtár, kérheti a hatóságot, hogy konzultálhasson jogászával, de ha a rendőrség ehhez nem járul hozzá, meg kell engednie a nyilvántartások átvizsgálását.

5. Félreess helyre telepítse-e internetes számítógépeit vagy védőfalat húzzon köréjük a könyvtár munkatársai panaszait megelőzendő, vagy más módon védje olvasóit és munkatársait az internetet használók képernyőjén látható és számukra esetleg visszataszító tartalmak látványától? – Bár a törvények nem írják ezt elő, az elkülönítés vagy „takarás” előnyösebb és kevésbé korlátozó megoldás, mint a teljes tiltás vagy a „szűrő” alkalmazása. A szűrőkről bebizonyosodott, hogy túl sok mindent „blokkolnak”, és az alkotmány biztosította információktól is megfosztják a használót. A könyvtárnak kell eldöntenie, melyik megoldást választja.

A könyvtár – jogász bevonásával kidolgozott – szabályzata feleljen meg mind a dolgozók, mind az olvasók igényeinek, és térjen ki az esetleges jogorvoslat lehetőségére is.

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 244, 265

Könyvtártudományi tájékoztatás

01/275

LENK, Beata: PRIDE – eine Informationsinfrastruktur für die Bibliothekswelt = Bibliotheksdienst. 35.Jg. 2000. 1.no. 63-69.p.

PRIDE – tájékoztatás a könyvtári szolgáltatásokról az interneten

Együttműködés -nemzetközi; Könyvtártudományi tájékoztatás; Számítógép-hálózat

A PRIDE mozaikszó feloldása People and Resources Identification for Distributed Environments, lefordítva: emberek és dokumentumok azonosítása tágabb környezetben. A projekt célja egy olyan európai információs forrásjegyzék összeállítása, amely összekapcsolja a könyvtári szolgáltatásokat, a katalógusokat és a felhasználókat. (Ez az első ilyen jellegű vállalkozás.) Az elmúlt években jelentős technikai fejlesztések és újítások történtek a könyvtárakban, bár az ezzel összefüggő minőségi javulás csak egyes régiókban, illetve munkaterületeken fedezhető fel (pl. online források metaadatainak rögzítése, elektronikus folyóirat-gyűjtemények létrehozása stb.).

A projekt az Európai Unió támogatásával 1998 júniusa és 2000 augusztusa között zajlott a „Telematics for Libraries”-programok keretében. A résztvevők között főiskolai könyvtárak, egyetemek K+F-intézményei és IT-cégek képviselői találhatók hat országból. A projektben részt vevő országok: Ausztrália, Franciaország, Írország, Magyarország, Nagy-Britannia, Németország.

A PRIDE-ban szervezetekről és könyvtárakról, szolgáltatásokról és személyekről található leíró jellegű információk, többek között nyomtatott és elektronikus gyűjtemények, fontos címek és telefonszámok, internetes szolgáltatások tartalmi-technikai adatai formájában. A keresés kiindulópontjául egyetlen információs felület szolgál.

A PRIDE 1. internetes könyvtári szolgáltatások szabványosított forrása, 2. a keresésre alkalmas források azonosítására szolgáló munkaeszköz, 3. a használó számára a hozzáférés közvetítője és 4. a használót az új szolgáltatásokról informáló csatorna.

Hogyan működik a PRIDE? Először az érdeklődő regisztráltatja magát, és kap egy jelszót, amit a felhasználói névvel együtt bármikor megváltoztathat. Ezután böngészhet, azaz a jegyzéket átlapozhatja. Az adatok karbantartását a részt vevő intézmények, szervezetek végzik. A projekt támogatására számos eszközt fejlesztettek ki, ún. ágenseket és „aratógépek”-et (harvestereket), amelyek ezt többnyire automatikusan végzik.

A PRIDE szoftvere nemzetközi szabványokra (X.500, LDAP, HTTP és RDF), a jegyzék pedig egy X.500-as rendszerre épül, emellett a még szükséges kategóriákat is kialakították és hozzákapcsolták. A jegyzékben az alábbi kategóriák találhatóak: saját adatbevitel, felhasználók, szervezetek, csoportok, szolgáltatások kínálata, katalógusok, profilok (SDI-és hozzáférési profil), részletes keresés, böngészés.

Mit tud a PRIDE? Kikereshetjük könyvtárak címét és nyitvatartási idejét; hol van olyan angol könyvtár, ahol gyűjtik a geológiát; milyen elérhető online szolgáltatások vannak; hol van régi és ritka könyvgyűjteménnyel rendelkező könyvtár vagy pl. pszichológiai adatbázis; mik a hozzáférés feltételei és a szolgáltató e-postacíme; milyen szolgáltatásokat nyújt használóinak egy másik könyvtár; a szolgáltatások tematikusan csoportosíthatók; közvetlen belépésre van lehetőség jelszóval védett oldalakra; értesítést kaphatunk új szolgáltatásokról egy bizonyos érdeklődési területen; metaadatok importálhatók, stb.

A felhasználó nemcsak a megfelelő információs forrásokhoz jut el, hanem a forrásokhoz vezető útról is kap tájékoztatást.

A LASER demo-oldala a lehetséges munkafázisokhoz nyújt magyarázatot az alábbi címen: <<http://gatewayone.viscount.org.uk/puc/index.html>>.

(Hegyközi Ilona)

Az ipar információ-ellátása

01/276

ILMAVIRTA, Veijo: Innovaatiostrategiat ja tutkimustulosten hyödyntäminen yliopistoissa = Signum. 34.vol. 2001. 2.no. 31-33.p.

Innovációstratégiák és a kutatási eredmények hasznosítása a finn egyetemeken

Felsőoktatási intézmény; Tudományos kutatás; Termelés információellátása

A finn kormány azt a követelményt állítja a felsőoktatási intézmények elé, hogy nagyobb gondot fordítsanak elméleti tudásanyaguknak és technológiájuknak a termelésben történő átadására, és erősítsék kapcsolataikat a vállalkozás-inkubátorokkal is. Az oktatási minisztérium ezzel kapcsolatban a kutatási eredményeket hasznosító „üzleti tevékenységre” buzdítja az egyetemeket, amely elősegíti a gazdaság működését és a foglalkoztatást is. Ennek megvalósítása világos innováció-stratégia kidolgozását követeli meg a felsőoktatási intézményektől. Az innovatív tevékenység nagy jelentőségét jól mutatja az egyetemek növekvő külső finanszírozása. Például az otaniemi Műszaki Főiskolán (Teknillien korkeakoulu) 1999-ben közel ugyanannyi volt a külső bevétel, mint az oktatási minisztérium költségvetéséből kapott összeg. A külső pénzek 36%-a a Tekes-től (Technológia-fejlesztési központ), 23%-a közvetlenül a finn iparból érkezett, s 8%-ot tett ki az EU-tól kapott összeg. Az egyetemi kutatási eredmények hasznosítása során rendkívül fontos a tudományos felfedezések védelme. Különös védelmet kell fordítani az egyetemi kutatások szerzői jogi kérdéseire (immateriális jogok, szabadalmi jogok). Alapvető dolog, hogy minden olyan tevékenység esetében, ahol pénzről van szó vagy mások szellemi tulajdonának felhasználásáról, a kutatás megkezdése előtt szakértő bevoná-

sával írásos szerződést kell kötnie az egyetemnek. A szerződésben biztosítani célszerű, hogy a kutatási eredmények – legalábbis párhuzamos felhasználási joggal – a lehető legtöbb projekt esetében az egyetemi oktatás és kutatás számára rendelkezésre álljanak. Ugyancsak gondoskodni kell a szerződés előkészítése során arról, hogy a kutató központi szerepét és mind az ő, mind a kutatási egysége érdekeit elismerjék és figyelembe vegyék. A felsőoktatási intézménynek az innováció során szerzett jövedelméből a feltaláló kutatónak és laboratóriumának kell a legnagyobb mértékben részesülnie. Kulcskérdése az innovatív tevékenységnek, hogy az egyetem megtalálja az alapkutatások és a fizető kutatási tevékenység egyensúlyát, nehogy „a farok csóválja a kutyát”.

Az otaniemi Műszaki Főiskola szolgáltató egységként működik a Nemzetközi Innovációs Központ (Otaniemi International Innovation Center), amelynek fő célja, hogy biztosítsa a létező legújabb technológiai tudásanyag felderítését és szétsugárzását a finn kutatás, oktatás és a termelési szféra haszná-
ra.

Elkerülhetetlen feladata, hogy gondoskodjon a nemzetközi technológia átvételéről és az innováció-lánc kiépítéséről is. Kihívást jelent az otaniemi tudomány-park kutatási eredményeinek és egyedülálló synergia-lehetőségeinek kihasználása, valamint ennek nemzetközi megismertetése. A kutatás és a technológia-alkalmazás területén erősen felledült az együttműködés az amerikai és a japán egyetemekkel. Az európai hálózatokat az EU-programok keretei közt erősítették a tagországokban, szerződéses alapon pedig az e programokban részt vevő új országokkal, elsősorban Észtországgal és Magyarországgal működnek együtt.

(Sz. Nagy Lajos)